

XORIJIY TAJRIBALAR TAHLILI ASOSIDA BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNI TAYYORLASH JARAYONINING KONSEPTUAL YO‘NALISHLARI

Dexqonova Muhpira Ne‘matjonovna

Andijon viloyati Baliqchi tumani 42- maktab fizika fani o‘qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10676304>

Annotatsiya. Maqolada o‘qituvchilar uchun o‘quv, ijtimoiy va kasbiy qo‘llab-quvvatlash tizimini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar ta‘lim yo‘nalishini o‘rganish yoritib berilgan. Jahon hamjamiyati uchun ham katta qiziqish uyg‘otayotgan ayrim fanlar bo‘yicha o‘qituvchilarga bo‘lgan ehtiyojlarni o‘rganish asosida pedagog xodimlarni tayyorlash va ular bilan samarali ishlash tufayli yuqori pedagogik ta‘lim jarayonlariga erishgan mamlakatlar tajribasi tahlil etilgan.

Kalit so‘zlar. Ta‘lim, xorijiy tajriba, pedagogik metod, tendensiya, qayta tayyorlash

So‘nggi yillarda jahonning qator mamlakatlarida ta‘lim tizimining hamma bosqichlarida yuqori malakali pedagog kadrlar tanqisligi kuzatilmoqda. Mamlakatimizda ham malakali kadrlar bo‘shlig‘ini to‘ldirish, jumladan, umumta‘lim maktablarida pedagog kadrlarga bo‘lgan ehtiyojni to‘ldirish obyektiv zaruratga aylanib bormoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 27-fevraldagi "Pedagogik ta‘lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi PQ-4623-son Qarorida pedagogik qo‘llash ko‘nikmalariga ega, mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda munosib hissa qo‘shuvchi yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash uchun professional pedagog kadrlar yetkazib berish, sohaga ilg‘or ta‘lim texnologiyalarini joriy qilish kerakligi asosiy maqsad ekanligi qayd etilgan.

2022-2026-yillarga mo‘ljallangan O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi"da ham ushbu mavzu yuzasidan fikrlar yuritilib, bir qancha ustuvor vazifalar belgilab berilgan.

Ta‘limda ixtisoslashtirishning ilmiy asoslangan tizimi joriy qilinmaganligi, ta‘lim tarmoqlarida moddiy-texnik va innovatsiya tizimining talab darajasida emasligi, oliy ma‘lumotli professional pedagog kadrlar tayyorlaydigan Oliy ta‘lim muassasalarining malaka oshirish va qayta tayyorlash muassasalari bilan integratsion munosabatlaridagi muayyan muammolarining yuzaga kelishi natijasida xalq ta‘limi tizimida ayrim fanlar bo‘yicha o‘qituvchilarga bo‘lgan ehtiyoj qondirilmay qolmoqda.

Yevropa mamlakatlarida maxsus pedagogika oliy ta‘lim muassasalari yo‘q, biroq pedagogika institutlari o‘z ichiga olgan yirik universitetlar faoliyat yuritadi. Yevropa standartlariga ko‘ra, ta‘lim doirasida turli tarmoqlar va kasblar o‘rtasida harakatlanishiga imkoniyat ko‘plab oliy o‘quv yurtidan keying ta‘lim dasturlari orqali ta‘minlanadi va ular bo‘lajak o‘qituvchiga yetarli darajadagi malaka beradi.

Finlandiyaning o‘qituvchi-pedagoglar tayyorlash tizimi ko‘p mamlakatlar uchun bo‘lib xizmat qiladi. O‘tgan asrning oxirida o‘qituvchilar uchun magistratura darajasi minimal ta‘lim me‘yori deb belgilandi. Bu qaysidir darajada mamlakatdagi o‘qituvchilar hurmatini va ijtimoiy maqomini oshirish uchun muhim hissa qo‘shdi.

Finlandiyada maktab o‘qituvchisi bo‘lish uchun juda qattiq tanlovdan o‘tish zarur: pedagogika mutaxassisliklarining eng yaxshi talaba-bitiruvchilari 12 foiz atrofida maktablarga ishga olinadi. Finlandiya ta‘lim tizimining yana bir ijobiy jihati, kichik guruhlarda o‘qitishga ustuvorlik berilishi. Bu shubhasiz, ta‘limning yuqori sifatda bo‘lishiga olib keladi.

Mamlakatda maktab ta'limining muvaffaqiyati maktab o'quvchilarini qo'llab quvvatlash tizimi bilan ham bog'liq.

Xitoy pedagogika ta'lim hozirda xalqaro darajaga yetib bormoqda. Rossiya, Yaponiya va AQSH tajribasidan kelib chiqib, milliy an'analarining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda o'z tizimi yaratilmoqda. So'nggi o'n yilliklarda Xitoyda pedagogik kadrlar tayyorlash tizimning rivojlanishi boshqa mamlakatlarga nisbatan ancha tez va jadallashgan. Yo'naltiruvchi g'oyalardan biri kasbiy pedagogik kadrlar tayyorlashning iqtisodiyot va umuman jamiyat bilan aloqasini mustahkamlashga, urbanizatsiya va sanoatlashtirishga qaratildi. Mamlakatda pedagogik kadrlar tayyorlash ochiqligini oshirishga intilmoqda: mavjud ta'lim muassasalari negizida boshqa oliy o'quv yurtlari ishtirokidagi pedagogik ta'lim tizimi bosqichma-bosqich shakllanmoqda.

2021-yilda Xitoyda ta'lim tizimini yanada isloh qilish rejalashtirilgan hamda quyidagi tamoyillar asosida amalga oshirilmoqda: uzluksiz ta'limning mukammal tizimini yaratish, katta sonli aholini mehnat bozoriga tayyorlash uchun yuqori malakali pedagog kadrlarni tayyorlash, ta'lim va ilmiy-texnik yangiliklar o'rtasida uzviy bog'liqlikni shakllantirish, mamlakat tomonidan ta'lim tizimini modernizatsiya qilish uchun zarur intellektual qo'llab-quvvatlash.

Xitoy yoshlari uchun pedagogik oliy o'quv yurtlariga qabul qilishning jozibali jihatlaridan biri bepul ta'lim olishning joriy etilishi bo'ldi. Bu bepul ta'lim uchun talabalar OTMni bitirganidan so'ng qishloq maktablarida ikki yil davomida ishlab berishi kerak va keyin boshlang'ich yoki o'rta maktablarda yana o'n yil ishlashlari lozim. Biroq, bunday qat'iy sharoitlarning o'zi o'qituvchilik kasbini olishga bo'lgan qiziqishni oshirish uchun yetarli emas. Shuning uchun o'qituvchilar uchun ijtimoiy imtiyozlar va yuqori ish haqi oshishi doimiy ko'zda tutilgan.

Angliya va AQSh universitetlarida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy tayyorlash tizimi ko'p darajali-bakalavr, magistraturadan iborat. Qozog'iston va Rossiyada bakalavr, mutaxassis, magistr sifatida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy tayyorlash tizimi shakllangan. Ta'lim muddati 4 yildan 11 yilgacha belgilangan. Aksariyat o'qituvchilar ta'lim sohasida gumanitar fanlar magistri yoki aniq fanlar magistri darajasi bilan universitetlarni bitirib chiqadilar. O'rta hisobda ma'lum bir mutaxassislik bo'yicha magistr darajasini olgan talabalar 4-5 yil davomida o'qiydi. Hozirgi kunda Angliyadagi davlat maktablarida ta'limning barcha darajalarida (maktabgacha, boshlang'ich, shu jumladan tayyorlov va o'rta ta'lim sinflarida) dars berish uchun malakali o'qituvchi maqomiga ega bo'lish lozim.

O'zbekistonda ta'lim tizimidagi islohotlarning navbatdagi bosqichi ilg'or xorijiy tajriba asosida tor doiradagi mutaxassis-pedagoglarni tayyorlashga o'tish hisoblanadi. Bu esa o'z navbatida tayyorlanadigan pedagog kadrlarni har bir yo'nalish bo'yicha aniq ehtiyojlarni aniqlash asosida amalga oshirishni obyektiv zaruratga aylantiradi. I.D.Fruminning fikriga ko'ra, xorijiy mamlakatlarning muvaffaqiyatli tajribasidan foydalanish yoki pedagogik kadrlar tayyorlash va malakasini oshirishning pedagogik tizimini rivojlantirishning o'ziga xos usulini izlash kerak.

Xalq ta'limi tizimida ayrim fanlar bo'yicha o'qituvchilarga bo'lgan ehtiyojlarni o'rganish asosida pedagog kadrlar buyurtmasini shakllantirish mexanizmlarini takomillashtirish asosida tarmoq samaradorligini oshirishda to'planib qolgan yuqoridagi muammolarni hal etish bo'yicha ilmiy jihatdan asoslangan va amaliy ahamiyatga molik bo'lgan fikr mulohazalar, taklif va tavsiyalarni ishlab chiqish bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biri bo'lib qoladi.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 27-fevraldagi "Pedagogik ta'lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4623-son Qarori.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026- yillarga mo‘ljallangan O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida"gi Farmonida
3. Avesto. Asqar Mahkam o‘zbekcha tarjima. – T.:2001. 56-bet